

I. Wilk
student,
Koło Naukowe «Interkreator» Sekcja: «Ekonomia Rozwoju»;
Scientific supervision by:
M. Leszczyńska,
PhD (Economics),
Katedra Ekonomii i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych,
Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych,
Uniwersytet Rzeszowski, Polska

OBLICZA GLOBALIZACJI

Wprowadzenie, problem badawczy i metodyka

W dzisiejszym świecie w przekazach medialnych i naukowych bardzo często pojawia się termin “globalizacja”. Jest to bowiem bardzo aktualna problematyka ze względu na to, że procesy wchodzące w jej skład dzieją się bardzo szybko i dotyczą każdego człowieka na ziemi. Wbrew pozorom jest to kontrowersyjny temat ze względu na swój rozległy charakter i wielopłaszczyznowość. Dla jednych jest to szansa na dalszy rozwój całego świata, czy postępu zarówno gospodarczego, jak i cywilizacyjnego. Jednakże istnieje także przeciwny pogląd mówiący, że jest to bardzo duże zagrożenie dla krajów, utrudniające, czy wręcz uniemożliwiające równomierny rozwój państw na świecie. Te spory wynikają z pewnych sprzeczności globalizacji. Podejście do tego zjawiska zależy od ustalonych priorytetów co do celów czy od punktu odniesienia, ponieważ skutki są różnorodne w zależności od kryterium. Są zarówno podmioty, które bardziej niż inne korzystają na zachodzących procesach, ale także i te które na nich cierpią. Globalizacja wymyka się spod kontroli, jest wręcz procesem, którego nie da się natychmiastowo zakończyć czy cofnąć. Należy więc umiejętnie odnaleźć się w świecie, w którym ona istnieje i do tego niezbędna jest wiedza naukowa i obserwowanie bieżących wydarzeń. Celem tego artykułu jest przybliżenie samego pojęcia globalizacji oraz omówienie jego sprzeczności, czy perspektyw rozwoju. Dodatkowo omówione zostaną przyczyny tego zjawiska, a także zostanie poruszona również kwestia wpływu pandemii COVID-19 na proces globalizacji.

Wyniki badań i dyskusja

W celu pełniejszego zrozumienia omawianego zjawiska należy zapoznać się z samą definicją tego pojęcia. W literaturze przedmiotu istnieje wiele

definicji tego terminu, w zależności od aspektu, na który jest kładziony główny nacisk. Globalizacją nazywamy proces zwiększania się i rozrastania wspólnych zależności między krajami, a także między różnymi podmiotami w tych państwach, co wynika z zwiększającej się liczby i wielkości transakcji, w tym przepływu kapitału, dóbr, siły roboczej, czy informacji i technologii; a także z działalności różnych podmiotów. To wszystko prowadzi do powstawania i poszerzania sieci powiązań oraz wiąże się z integracją. Globalizacja nie odbywa się tylko na płaszczyźnie ekonomicznej i gospodarczej, ale także politycznej, demograficznej, społecznej i kulturowej. Jest to proces bardzo złożony i wielopoziomowy, powiązany z nauką i techniką. Faktem, który może dziwić jest to, że dopiero w latach 90. XX wieku nastąpiło zyskanie popularności tego terminu, a jeszcze w latach 80. XX wieku to pojęcie nie było opisywane w słownikach. Nie oznacza to jednak, że to zjawisko pojawiło się z dnia na dzień, bowiem jest wynikiem wielu działań i procesów mających miejsce na przestrzeni wieków [1].

Z powodu złożoności globalizacji, nie jest możliwe zmierzenie jej przy pomocy jednego wskaźnika, dlatego w tym celu wykorzystuje się zestawy kilku parametrów. W historii tego zjawiska powstało wiele różnorodnych mierników, np. indeks globalizacji wykorzystujący 12 lub 16 wskaźników, KOF Index of Globalization, Maastricht Globalisation Index czy New Globalisation Index. Ze względu na charakter poboczny tego aspektu zostanie omówiony tylko jeden miernik, a mianowicie indeks globalizacji, który został opracowany i opublikowany w "Foreign Policy" w 2001 roku. Jest to jeden z pierwszych indeksów. Złożony jest z 12 wskaźników, które zostały podzielone na 4 grupy. Niektóre parametry dodatkowo zostały przyporządkowane do wyższych wag niż pozostałe. Różnorodność indeksów i wag powoduje rozbieżności między wynikami obliczonymi za pomocą tej i innej metody. Pod tym względem padają zarzuty subiektywnego doboru konkretnych indeksów i manipulowania wynikami w celu ukazania korzystniejszego obrazu globalizacji. Nie można jednak na tej podstawie wnioskować, że mierzenie globalizacji jest niepotrzebne i pozbawione sensu, ponieważ jest to proces potrzebny [2].

Należy pochylić się również nad przyczynami jej występowania. Jest to bardzo trudne, ponieważ te determinanty są zróżnicowane i złożone. Zostały sklasyfikowane w kilku różnych podgrupach w celu sprawniejszego ukazania tego problemu. Pierwszą grupą są czynniki polityczno-prawne, wśród których wymienia się: znoszenie barier występujących w handlu międzynarodowym, występowanie bloków handlowych takich jak Unia Europejska, rozpad

Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, reformy w systemach państw, które wchodziły w skład ZSRR, dołączenie Chin do Światowej Organizacji Handlu, czy prywatyzacja. Do czynników społecznych należą: wzrost globalnej konkurencji, rosnąca konsumpcja na dobra i usługi, a także ujednoczenie gustów konsumentów. Następną grupą są czynniki ekonomiczne, tj. urynkowanie gospodarki, liberalizacja gospodarcza, wzrastające dochody ludności, handel światowy, rynki finansowe. Do ostatniej grupy czynników technicznych zalicza się postęp techniczny i naukowy. Dzięki tym zmianom możliwe było ulepszenie systemu komunikacji i transportu, wdrażanie innowacyjnych metod produkcji, wprowadzanie nowoczesnych metod zarządzania czy przyspieszenie wymiany informacji [3].

Bardzo ważną kwestią są skutki procesu globalizacji. W latach 90. XX wieku to zjawisko było określane jako coś koniecznego i potrzebnego, umożliwiającego wyrównanie poziomów rozwoju gospodarczego. Jednakże kryzysy i przełom stuleci wraz z początkiem XXI wieku naocznie pokazały, że globalizacja nie jest tak pozytywna jak sądzono i ma swoje wady oraz zagrożenia. Pojawiły się nawet ruchy popierające regionalizację i decentralizację. Skutki tego procesu zależą od tego do jakiej grupy podmiotów jest się zaliczonym, co jest podziałem uproszczonym. Istnieją bowiem grupy, które są „wygranymi” i zalicza się do nich m.in.: silne państwa; wielkie korporacje i przedsiębiorstwa; nowoczesne branże; wierzyciele; ludzie posiadający zasoby i kwalifikacje. Wśród „przeegranych” wymienia się: słabe państwa; małe, średnie, lokalne przedsiębiorstwa; tradycyjne branże; dłużnicy; ludzie nieposiadający zasobów, kwalifikacji czy uzależnieni od pomocy socjalnej. Jak można zauważyć, państwa wysoko rozwinięte i podmioty działające w ich obrębie wykorzystują swoją przewagę na rynku, co przekłada się na dodatnią różnicę między korzyściami, a kosztami. Te kraje umiejętnie wykorzystują swoją przewagę na rynku w celu pozyskania tanich surowców czy „taniej siły roboczej”. Jednocześnie wprowadzając odpowiednie instrumenty, bronią krajowy rynek przed taną żywnością i masowym napływem imigrantów. Pozytywną sytuację można dostrzec także w państwach nowo uprzemysłowionych, jednakże w ich przypadku pojawiają się pewne problemy związane z nadmierną otwartością i nieumiejętnym zarządzaniem nią. W najgorszej sytuacji są kraje słabiej rozwinięte, które pozostają „na uboczu” globalizacji, ponieważ wielkie korporacje wolą inwestować w innych państwach, co powoduje jeszcze dodatkowe powiększenie dysproporcji w rozwoju. Niewątpliwie to wielkie korporacje są ogromnymi wygranymi,

ponieważ umacniają swoją pozycję na rynku światowym, czy mogą wdrożyć zasady optymalizacji podatkowej. Biedniejsze kraje są zmuszone do sprzedaży dóbr i usług po niższej cenie. Ich rynek jest napełniany także zagranicznymi dobrami, które przejmują pozycję dotychczasowych, krajowych produktów. To hamuje krajową produkcję i rozwój gospodarczy całego kraju. Jednakże niektóre państwa słabiej rozwinięte również skorzystały na zachodzących zmianach, dlatego trzeba indywidualnie badać sytuację danego państwa i wtedy ją oceniać [1,3].

Konsekwencje globalizacji można również podzielić wedle kryterium sfer. Analizując sferę ekonomiczną do korzyści zalicza się: wzrost gospodarczy; napływ kapitału i jego transfer do biedniejszych państw; zwiększoną jakość produkowanych wyrobów; zmniejszające się koszty produkcji, komunikacji i transportu; powszechniejszy dostęp do informacji i nowoczesnych technologii. Jednakże ma to swoje koszty, np. niszczenie rodzimego przemysłu; agresywniejsza konkurencja; pojawianie się kryzysów; koncentrowanie władzy i pieniędzy w rękach najsilniejszych podmiotów. Badając wpływ na sferę polityczną można dostrzec następujące korzyści: zmniejszanie międzynarodowych barier współpracy, czy demokratyzacja oraz następujące koszty: zmniejszenie roli rządów danych państw, czy wręcz ograniczenie ich suwerenności. W przypadku sfery społeczno-kulturowej wymienia się takie zalety jak: powszechniejszy dostęp do różnego rodzaju dóbr i usług; możliwość wdrażania nowoczesnych technologii i metod zarządzania; łatwiejszy dostęp do bogatej i różnorodnej oferty kulturowej, rozwój turystyki; zmiana świadomości społeczeństw i otwartość na inne kultury. Jednakże ma to także swoje wady: wzrost przestępczości, powiększanie się dysproporcji na poziomie zamożności między ludnością, zanikanie tożsamości i odrębności narodowej, zmniejszanie się różnic kulturowych między państwami czy regionami [3].

Negatywnym skutkiem globalizacji, który jest bardzo istotny jest powstawanie i powiększanie się globalnych problemów, stwarzających zagrożenie dla całej ludności. Wśród tych o charakterze ekologicznym wymienia się: zwiększenie zanieczyszczenia środowiska, w tym stanu powietrza, wody czy ziemi, a także ciągłe zmiany klimatu. Problemem o charakterze ekonomicznym jest ogromny rozrost rynków finansowych i związane z tym rosnące ryzyko kryzysów i załamań finansowych, a także zadłużanie się państw Trzeciego Świata. Ostatnią grupą zagrożeń są te o charakterze społecznym: rozprzestrzenianie się różnorodnych epidemii, terroryzm i akty

agresji wobec innych, masowa ilość osób żyjących w warunkach bezrobocia, nędzy i głodu [4].

Należy również zastanowić się jakie są perspektywy globalizacji. Codziennością były protesty wobec tego procesu ludności żyjącej w krajach rozwijających się, jednakże od pewnego momentu zaczęły się również pojawiać w krajach rozwiniętych. Na razie nie są zorganizowane na większą skalę, lecz nie wykluczone, że w przyszłości będą pojawiały się masowe protesty czy zwiększy się skala terroryzmu. Walka z problemami globalnymi i minimalizowanie ich rozmiarów jest niezbędna w celu załagodzenia sytuacji. Wydaje się, że ze względu na złożoność i różnorodność systemów poszczególnych państw nie jest obecnie możliwe stworzenie jednego systemu gospodarki światowej o charakterze globalnym. Nie oznacza to jednak, że nie są i nie będą wprowadzane rozwiązania globalne w pojedynczych państwach. Konieczna jest międzynarodowa współpraca, aby rozwiązać problemy o charakterze światowym, ponieważ działania w pojedynczych państwach nie wystarczą, aby poradzić sobie z globalnymi trudnościami [5]. Przez wiele lat produkcja różnych dóbr była powoli przenoszona do Azji ze względu na niższe koszty produkcji. To doprowadziło do tego, że Europa została sprowadzona do roli obserwatora konfliktu między Chinami a USA. Odwrócenie tych zmian będzie bardzo trudne. Jednakże możliwe jest wykorzystanie tej sytuacji, aby umocnić pozycję całej Europy na świecie przy współpracy wszystkich państw europejskich. Jest to wręcz konieczne, bowiem pojedyncze europejskie kraje, nie wspominając o krajach jeszcze biedniejszych, nie są w stanie samodzielnie konkurować z gospodarczymi gigantami [6].

Nie bez znaczenia dla globalizacji całego świata była także pandemia COVID-19, ponieważ w tym czasie gospodarka przeżywała ogromne problemy. Została ona zduszona poprzez lockdowny, a ruch transgraniczny w wielu przypadkach został zamknięty. W wyniku tego, że produkcję części dóbr i półproduktów przeniesiono wcześniej do Azji z powodów tańszej produkcji, to nastąpiły duże problemy na całym świecie, dotyczące przerwania łańcucha dostaw. Dotarcie nawet najmniejszych elementów trwało o wiele dłużej niż normalnie. Nagle okazało się, że fabryki mieszczące się w Europie musiały zatrzymać swoją produkcję, nawet nie ze względu na obostrzenia związane z pandemią, ale ponieważ nie docierały niezbędne do produkcji komponenty, które pochodziły z Azji. Te braki uświadomiły producentom negatywne skutki globalizacji łańcucha dostaw i przyczyniły się do poszuki-

wania przez części z nich w bliższej odległości miejsc, w których możliwa by była produkcja potrzebnych elementów. Niespodziewanym skutkiem mającym związek z pandemią może być więc przenoszenie produkcji do Europy [6, 7].

Pandemia COVID-19 miała również wpływ na rozłożenie dochodów na świecie. Ten wątek został poruszony przez brytyjską organizację humanitarną Oxfam, która wydała raport o obecnej sytuacji finansowej ludzkości. Z ich obserwacji wynika, że majątek 10 najbogatszych ludzi wynosi już 1,5 bln dolarów, co jest dwukrotnością majątku sprzed wybuchu pandemii. Wynika to z wzrostu dochodów takich ludzi jak Jeff Bezos, Bill Gates czy Elon Musk, którzy działają w branży informatycznej i motoryzacyjnej. To uwidacznia jakie sektory są teraz najbardziej dochodowe i przyszłościowe. Ukazuje to także postęp cywilizacyjny skutkujący zwiększoną chęcią do zakupów online, wzmożonym zainteresowaniem programami komputerowymi czy wzrastającym zainteresowaniem elektrycznymi samochodami. Jednakże ta sytuacja ma również drugą stronę medalu, która ukazuje, że równocześnie 99% ludności planety finansowo straciło z różnych powodów na obecnej sytuacji, np. utratą zatrudnienia czy globalnego kryzysu gospodarczego. W tym trudnym czasie kolejne 160 milionów osób znalazło się w sferze ubóstwa, a kolejne miliony popadły w skrajne ubóstwo. Tak dramatyczna sytuacja wynika z głodu, braku dostępu do środków medycznych czy kryzysów klimatycznych i ekonomicznych [8].

Wnioski

Globalizacja jest bardzo ważna, a wręcz przełomowa dla rozwoju ludzkości. Kontrowersje z nią związane wynikają z złożoności i wielopoziomowości, co jest widoczne w szerokim spektrum jej przyczyn i konsekwencji. Bardzo problematyczne jest jednoznaczne oszacowanie wpływu globalizacji na ubóstwo oraz stwierdzenie czy globalizacja istotnie zmniejsza czy wręcz zwiększa jego skalę. Niektórzy wręcz uważają, że bogaty dzięki globalizacji staje się jeszcze bogatszy, a biedny jeszcze biedniejszy. Wszystko jednak zależy od zasobności państwa w różnego rodzaju zasoby, a także od sytuacji geopolitycznej danej regionu, umiejętności osób sprawujących władzę. To przekłada się na jakość prowadzonej przez państwo polityki. Dzięki tym zmiennym można osiągnąć odmienne efekty. Problemem nie jest sama globalizacja, lecz jej wykorzystanie i zarządzanie procesami, które wciąż mają miejsce. Celem powinno być osiągnięcie jak największej ilości korzyści, przy jednoczesnym minimalizowaniu zagrożeń. Bardzo

ważne jest także propagowanie wiedzy dotyczącej obu podejść. Jest to potrzebne, ponieważ wszyscy ludzie odczuwają skutki zachodzących zmian i mają na nie wpływ. To jak nasz świat będzie wyglądał zależy nie tylko od zmian klimatu czy rozwojowi nauki i techniki, ale również od nas i naszych decyzji zakupowych, wybieranych przez nas przedsiębiorstwach wybieranych przez nas władz.

References:

1. Oziewicz E., Michałowski T. Międzynarodowe stosunki gospodarcze. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 2013. 403 s.
2. Zagóra-Jonszta U. Globalizacja i jej pomiar. *Studia i Prace WNEiZ US*. 2017. No. 50. T. 2. S. 177-187.
3. Lemańska-Majdzik A., Sobiegraj A. Globalizacja – szansa czy zagrożenie dla współczesnego świata. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie*. 2013, No. 1. S. 114-125.
4. Dach Z. Globalizacja – wyzwania i zagrożenia [w:] Polska wobec procesów globalizacji. Aspekty społeczno-ekonomiczne. Kraków: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, 2010. S. 13-29.
5. Zieziula J. Wybrane aspekty procesów globalizacji. *Współczesne Problemy Ekonomiczne*. 2016. No. 13. S. 39-52.
6. Sofut A. To koniec globalizacji, jaką znaliśmy. 2022. URL: <https://www.eecpoland.eu/2022/pl/wiadomosci/to-koniec-globalizacji-jaka-znalismy,530182.html>
7. Grzegórska-Szpyt L. PZPM: Koncerny motoryzacyjne przenoszą fabryki do Europy. 2022. URL: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/PZPM-Koncerny-motoryzacyjne-przenosza-produkcje-do-Europy-8255416.html>
8. Wolska A. 10 najbogatszych ludzi na świecie podwoiło w czasie pandemii swój majątek. 2022. URL: <https://www.euractiv.pl/section/gospodarka/news/10-najbogatszych-ludzi-na-swiecie-podwoilo-w-czasie-pandemii-swoj-majatek/>